

De Heraut

van de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatblad No. 124.)

Zondag 9 Juni 1912. N°. 1797.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangegaan door het Bureau te Amsterdam, Bockhandelaars, Postdirectieuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.30.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

LIX.

TWEEDE REEKS.

XXI.

Hij maakt zijne engelen geesten, zijne dienaars tot een vlamvend vuur.
Psalm 104: 4.

De onderscheiding tusschen de hemelsche Paleiswachters en de dienende Engelen vindt haar afschaduwing in het onderscheid, dat op aarde gezien wordt tusschen den hofstoet van een machtig vorst en de dienaren waardoor hij het bewind over zijn land voert. Kort saamgevat, heeft men dit verschil vaak uitgedrukt door tegenover elkander te stellen de Paladijnen en de Ministers van den Vorst. Doch dan lette men er op, dat het woord: minister niet alleen dienaar of wachter beteekent, doch dat het in onze Statenvertaling zelfs in den regel door het woord: knecht, wordt aangeduid. De mannen die met den Vorst aan het hof verblijven, en als een lijfwacht om hem vormen, hebben dus met het bewind, met het volk, met wat er in het land omgaat, niets uitstaande. Hun werkkring bepaalt zich tot Paleis en Hof. Daarentegen de ambtenaren in hogere en lagere rangen, die de Vorst als instrumenten gebruiken, om door hen de regering te vormen, staan wel met den dienst van het Paleis in verband, maar hooren er niet toe. Zij zijn voor land en volk, gelijk de Paladijnen voor den persoon des Konings en zijn Hof zijn aangesteld. Nog heden ten dage is dit zoo ook aan ons Hof. De Koningin is in haar Paleis en aan het Hof omringd en omstuw door een geheele groep van hofbeambten, grootmeesters, maarschalken, ceremoniemeesters, en kamerheeren, die met de regering niets uitstaande hebben, en zich wel wachten zullen om er zich in te mengen; maar van dezen Hofstaat en Hofstoet ganschelijk onderscheiden, bestaan er buiten het Paleis departementen van algemeen bestuur, ook wel ministerien genoemd, voor de Justitie, voor Buitenlandsche Zaken, voor Oorlog, voor de Geldzaken enz., en de hoofden van deze departementen met al hun onderhebbend personeel op de bureaux in het land, vormen saam het groote samenstel van dienaren, die, als verlengstukken van den arm des Konings, het recht in het land bestellen en 's Konings wil ten uitvoer brengen.

Just nu omdat het alsoo in alle landen waar een Vorst regeert, en zoo ook ten onzen, ingericht is, kan het ons niet moeilijk vallen, om van het Paleis daarboven, van den Hof der hoven, gelijk 't in onze berijming heet, en van den breedten engelenstoet ons een klare en duidelijke voorstelling te vormen, mits we ons maar hoeden om 't alles te vergeestelijken. We verstaan dan dat er, waar dan ook, in het Heelal een plaats moet zijn, die ook uiterlijk waarneembaar is, en waar de ten hemel opgevaaren Heiland zich bevindt. Hij tocht voor ten hemel op in de menschelijke natuur die hij uit Maria had aangenomen, een menschelijke natuur in volten zin, dus niet enkel uit een ziel bestaande, maar ook omkleed met een lichaam, dat juist, omdat het stoffelijk is, aan een bepaalde plek of plaats gebonden moet zijn. Bij die heilige plek is dan tevens de rechterhand Gods te denken, wat, daar God een Geest is, en geen rechterhand van vleesch en bloed heeft, niet anders kan en mag verstaan worden, dan van de concentratie van zijn Goddelijke Almogendheid. De Almogendheid Gods straalt naar alle kanten in heel zijn schepping uit, maar ergens moet dan toch het middenpunt zijn, van waaruit die uitstraling plaats grijpt. Dat centrum, dat middenpunt heet dan „de rechterhand Gods“, en daar is de verhoogde en verheerlijkte Heiland. Niet eerst door de hemelvaart is dit Goddelijk centrum ontstaan. Dat kon natuurlijk niet, want Jesus is opgevaaren waar hij te voren was. De hemelen waren hem bereid, en van de eerste ure der Schepping af moet er een middenpunt geweest zijn, van waar kracht en leven in de Schepping uitstraalde. In dat middenpunt is de hoogheilige majesteit des Heeren HEEREN, en het is dit centrum van Goddelijke majesteit, dat ons op meer dan ééne plaats in de Heilige Schrift, met name in Jesaja VI, in Ezechiel en in de Openbaringen getekend wordt.

Men noeme dit nu het „Hof der hoven“, of het „geducht Paleis“, majesteit onderstelt vanzelf een troon; vandaar dat gedurig van den Troon des Allerhoogsten gesproken wordt, en in dit denkbeeld van den Troon nu ligt vanzelf tweërlei besloten, enerzijds de Koning der koningen die op dien Troon

zit, en anderzijds het gansche creatuur dat van uit dien Troon geregeerd en beheerscht wordt. Voor elk van die beide nu staat in den dienst des Heeren HEEREN een geheel afgescheiden en afzonderlijk corps van geestelijke wezens. De Heere zelf is omstuw door zijn Cherubs en Serafijsen, die zich verder met het rijkswind en met het creatuur niet inlaten, en veeleer waken dat alle creaturen zich onthouden van wat aan de majesteit des Heeren afbreuk kon doen, of inbreuk kon maken op de heerlijkheid van het Paleis waar God woont. In zooverre is deze Goddelijke lijfwacht eer afwerend dan aantrekend. Van de werkelijkheid, die zich in dit alles aandient, gaf nu de Tempel en niet het vorstelijk paleis te Jeruzalem de afbeelding. We mogen er niet over heen lezen, dat Mozes niet vrijgelaten werd om den Tabernakel, en dat Salomo niet vrij werd gelaten om den Tempel naar eigen plan en ontwerp of in navolging van de prachtige en groote tempels b.v. van Ammon in Egypte te maken, maar dat hun geboden werd hierbij het plan en bestek te volgen, dat hun gegeven werd. Het staat er zoo stellig, zoo nadrukkelijk: „Naar al wat ik u tot een voorbeeld des Tabernakels en als een voorbeeld van al deselven gereedschappen wijzen zal, en alsoo zult gij dat maken“, terwijl iets later hetzelfde gebod herhaald wordt: „Zie dan toe, dat gij het alles maakt naar het voorbeeld, hetwelk u op den berg getoond is“. Ook in Hand. 7: 44 heet 't dat God „tot Mozes zeide, dat hij 't maken zoude naar de afbeelding die hij gezien had“; 'tzelfde wat we lezen in Hebr. 8: 5. Alles wijst er alsoo op, dat er wel waarlijk een middenpunt in het gansche Heelal is, waarin alle heerlijkheid zich samen trekt; dat in dit middenpunt des Heelals de reinste, klaarste en heiligste openbaring is van de tegenwoordigheid des Almachtigen; en dat het in dit middenpunt is, dat we ons ook de plek of plaats hebben te denken, waar de verhoogde en verheerlijkte Heiland vertoef, en vanwaar die Heiland straks wederkomen zal op de wolken. Dat middenpunt van 't Heelal nu is vol van geestelijke wezens, van geestelijke wezens die in heerlijkheid ver boven de gewone engelen uitgaan, en het zijn deze geestelijke wezens, die ons onder de beide namen van de Cherubs en Serafijsen worden aangeduid.

Maar is dit het Hof der hoven en het geducht Paleis met zijn heilige en heerlijke Paladijnen, er moet van dat Paleis ook een Rijkswind uitgaan, en dit wordt gevoerd deels rechtstreeks door God zelf, deels door den instrumentelen dienst van hemelsche ambtenaren, en die hemelsche ambtenaren, dat zijn dan met gemeenlijk de engelen genoemd wordt. Natuurlijk verkeer ook die engelen in dat middenpunt der heerlijkheid, gelijk ook op aarde de ministers in het paleis van den Vorst worden toegelaten en vandaar uitgaan, maar toch ligt hun dienst, hun taak, hun roeping niet in dat Paleis, maar daarbuiten in de Schepping. Ze lofsingen Gode en ze prijzen en verheerlijken zijn Naam, maar toch heeten ze boden, gezanten, uitgezondenen, want engel komt van het Griekse woord *angelos*, dat gebezigd is om 't Hebreeuwsche woord *Malak* te vertalen, en dit Hebreeuwsche woord *Malak* beteekent niet anders dan een in dienst gesteld persoon; iemand die een commissie heeft ontvangen; iemand aan wien een taak is opgedragen; die met iets belast is; en vooral en met name iemand die er op uitgezonden wordt om zich van zijn last te kwijten. De voorstelling is alsoo volkomen duidelijk. De Drieëenige God troont in zijn hemelsch Paleis, onderwijl Hij alomtegenwoordig het Heelal vervult. In zijn Paleis heeft die God ten zijnen dienste heel een heir van engelen gereed. Het zijn deze engelen die Hij als zijn dienaren bezigt, en die Hij nu uit zijn Paleis uitzendt, om in het Heelal zijn last of bevel ten uitvoer te brengen. De Paladijnen zijn voor den dienst in, de engelen voor den dienst buiten het Paleis. Iets waarbij men er niet over valle, dat juist de dienaren in het Paleis geveleugeld zijn, en de boden die uitgaan, niet. De vleugels toch zijn aan de Serafijsen gegeven, niet om zich te verplaatsen, maar om er op te zweven, zoodat ze in de schepping geen steunpunt hebben te zoeken. Door God uitgezonden, trekken nu die overige, dienende engelen heel de schepping door, en wel zoo, dat ze, als onlichamelijk, aan geen afstanden gebonden zijn, en er met geen tijd die voor hun verplaatsing vereischt wordt, te rekenen valt. Want wel verschijnen de engelen aan den mensch soms in zichtbare gestalte, maar dit is hooge uitzondering en strekt alleen om den mensch hun tegenwoordigheid te openbaren; en nooit zijn

deze verschijningsvormen lichamen gelijk wij een lichaam hebben.

Wat nu alleen eenigzins vreemd aandoet, is, dat het heir van deze engelen zoo ontzaglijk groot is. We lezen van tienduizenden maal tienduizenden. Nu is éénmaal tienduizendmaal één tienduizend reeds honderd miljoen. In het onbepaalde meervoud gesteld, geeft dit dus den indruk, dat we met ontelbare heirscharen van deze geestelijke wezens te doen hebben. En dit nu zoo zijnde, ontstaat vanzelf de vraag: Waartoe bestaan deze millarden van engelen? Op die vraag komt men niet, en ze boezemt ons althans geen belang in, zoolang men de lijfwacht Gods met de dienstwacht van zijn engelen over één kam scheert. Dan toch blijft men staan bij de voorstelling, dat al deze onafzienbare heirscharen van geestelijke wezens geen andere bestemming hebben, dan om in hemelsche muziek en zang den Hoogen God te verheerlijken. Doch heel anders komt 't te staan (en hiermee voelt men aanstonds het hoog gewicht van de onderscheiding tusschen de hemelsche Hofwacht en de dienende Engelen) zoo voor dit doel bepaaldelijk de Cherubs en Serafijsen bestemd zijn, en zoo de gewone engelen veeleer buiten het Paleis en voor de regering van de wereld hun betekenls hebben.

Zonder hierop dieper in te gaan, stellen nu verreweg de meesten zich dit aldus voor, dat er een eindeloos tal van engelen is, maar dat God de Heere slechts nu en dan, slechts af en toe, een enkele maal, een of meer engelen gebruikt heeft voor een hun opgedragen zending. Die enkele uitzendingen van zeer enkele engelen hebben dan uitsluitend plaats gehad in verband met de heilige historie, met betrekking tot het ééne volk van Israël. Eerst uiterst zeldzaam; in de dagen van Jesus iets meer; toen nog zeer ten deele in de dagen der apostelen; en daarmee was het uit. En het is nu met deze voorstelling, dat men zoo moeilijk het feit kon rijmen van het bestaan van millarden van engelen. Alles saamgenomen, verhaalt de Heilige Schrift ons niet dan van een zeer klein getal uitzendingen van engelen, geen tien dozijnen in aantal over een loop van veertig eeuwen, en ook de historie die daarop volgde, vermeldt er niets van. Hoe nu is dit te rijmen, dat er van den aanvang der Schepping af millioenen maal millioenen engelen om Gods troon hebben gestaan, wachtende op zijn lastgevingen, en dat in al die eeuwen die achter ons liggen, niet dan een hoogst enkele maal van de uitzending van een engel sprake is; zoo zeldzaam zelfs, dat ge met den verrichten dienst niet één enkel vierendeel van een jaar zou kunnen vullen. Het is zoo, er is bij Bethlehem in Efrata's veld een sprake van een geheele heirschare van engelen die Gode lofsingen; maar dat staat bijna geheel op zichzelf, en was eveneens een zeer snel voorbijgaande gebeurtenis. Ontdank kan daarom niet, dat naar de gewone voorstelling deze twee niet te rijmen zijn: enerzijds, dat deze engelen dienende geesten zijn, die Gode ten dienste staan als boden of instrumenten om zijn wil uit te voeren, en anderzijds, dat over een tijdperk van nu zestig eeuwen ons aangaande den dienst van myriaden dezer engelen niet anders en niet meer gemeld wordt, dan dat een honderdtal van hen misshien, allen saam, één enkele maand dienst verrichtten. Deze voorstelling van hun dienst beantwoordt noch aan hun aantal noch aan de eeuwen die sinds hun schepping verliepen. Het moge waar zijn, dat God in elke lente aan alle vruchtbare boom een eendelooze myriade van bloesems doet uitloopen, waarvan geen millioene deel raadt set, maar nooit kan of mag deze Goddelijke scheppingsweld toegepast op geestelijke wezens van zoo hooge orde als de engelen zijn.

Oplossing van deze moeilijkheid vindt ge dan eerst, zoo ge er wel op let, dat in de Schrift schier uitsluitend van xoodanigen dienst der engelen sprake is, waarbij zij verschijnen, d.i. hun tegenwoordigheid aan menschen kenbaar maken, menschen toespreken, of daden verrichten die onder menschen waarneming vallen; en hieruit is het, dat zoo licht de voorstelling ontstaat, alsof een engel alleen dan handelend optreedt, indien hij tegelijk verschijnt of iets van zijn tegenwoordigheid aan menschen merken laat. Al nu wat we dienaangaande in de Heilige Schrift vinden opgeteekend, hangt rechtstreeks saam met zonde en genade. We lezen toch van straffen die door engelen worden opgelegd en uitgevoerd, en we lezen van aankondigingen of reddingen die in 's Heeren naam door hen worden aangebracht. Doch hieruit zou dan ook volgen, dat waar er geen zonde tusschenbeide getreden of geen sfeer van genade tot ont-

sluiting gekomen, de engelen nooit iets zouden te doen gehad hebben. Meldde nu de Schrift, dat de engelen eerst geschapen waren na den val, als een middel om Gods toorn en om Gods genade te openbaren, zoo zou hierin tenminste geen tegenstrijdigheid liggen, ook al zou zelfs dan nog het overgroot aantal der engelen in verband met hun zoo zeldzaam optreden ons verbazen. Maar de Schrift toont 't ons anders. De engelen waren er eer de mensch geschapen werd. Uit het hart der Schepping tocht komt ons de mare toe van de volzige ure „toen de morgensterren vroolijk zoogen en de kinderen Gods, d. z. de engelen, juichten“ (Job 38: 7). En dit zoo zijnde, gaat het uiteraard niet aan, enerzijds vast te stellen, dat de engelen geestelijke wezens zijn, die de bestemming hebben om God als instrumenten bij het regiment over zijn schepping te dienen, en dan voorts te constateren, dat ze, ware de val uitgebleven, nooit iets zouden te doen gehad hebben. De beweegkracht van hun schepping zou dan in de zonde hebben gelegen, en bij uitblijven van de zonde ware hun schepping doelloos geweest. Hieruit nu volgt, dat hetgeen ons in de Schrift als engelenverschijning wordt bericht, niet der engelen gewone dienst, maar hoogstens een exceptie daarop kan geweest zijn. De breuke in de Schepping door de zonde aangebracht, gaf de aanleiding, dat de engelen gebergd werden in een buitengewone dienst. Hun optreden in verschijningen was dus niet de eigenlijke dienst, waartoe ze geroepen waren en bestemd werden in hun schepping, maar een buitengewone zending, die hun opgedragen werd in verband met zonde en genade. Doch dit zoo zijnde, gelijk het o.i. kwalijk tegenspraak duikt, zoo volgt er dan ook uit, dat de gewone dienst der engelen van geheel anderen aard moet geweest zijn, en dat zich eerst in verband met dien gewonen dienst, hun schepping, hun roeping, hun bestemming verklaren laat. Een bestemming, die dan in niets anders kan liggen dan in de instrumentele uitvoering van Gods bewind in het leven der natuur en in het leven der menschen, zoowel wat den enkelen mensch betreft, als wat aangaat de saamvoeging van menschen in gezinnen, geslachten, stammen en volken.

Dit nu hangt aan het karakter van het Goddelijk bewind en regiment. Hieraan namelijk, of dit in den regel onmiddellijk dan wel middellijk is. Is het steeds onmiddellijk, dan is voor den dienst van die geestelijke wezens die wij engelen noemen, geen plaats. Is daarentegen de werking van het Goddelijk bewind en regiment in de instandhouding en in de regering der dingen middellijk van aard, dan verstaat het zich, dat de engelen als instrument in de hand Gods dienst deden en nog doen, en verstaat men het waarom ze geschapen werden in zoo schier oneindig groot aantal. Nu is dit probleem zeer wel uit te maken. Al te licht neigen wij er toe, om aan 't bewind, d.i. aan de instandhouding en het voorzienig bestel aller dingen een karakter van onmiddellijkheid toe te keenen. God is de Schepper. In de Scheppingsmacht openbaart zich Gods hoogste glorie. En als we lezen: „Hij spreekt en 't is er, Hij gebiedt en het staat er“, dan openbaart zich in dit aangrijpend zeggen ongetwijfeld de hoogste macht. Wij menschen moeten alles middellijk tot stand brengen. Onmiddellijk vermogen we niets. Vandaar de zoo voor de hand liggende tegenstelling om het middellijke aan het creatuur te verbinden, en om ons al het Goddelijke in het hooge karakter van de onmiddellijkheid te denken. Alleen zoo verstaan we den diepen zin van het zeggen: „In den beginne schiep God hemel en aarde.“ En toch, hoe geniegd we ook zijn, om al wat Godes is, ons liefst onmiddellijk te denken, desniettemin toonen natuur, historie en Schrift als om strijd, dat God zelf zich zijn wegen niet alsoo heeft afgebakend, maar dat schier al zijn werken na de eerste Scheppingsdaad, een middellijk werken geweest is en nog altoos blijft. Volstrekt niet uitsluitend; dit sta voor ons vast. Vooral op hoog geestelijk gebied zijn de werkingen van den Heiligen Geest veelal zelfs van gansch onmiddellijken aard. De wedergeboorte is niet anders te verstaan. Het is en blijft ten opzichte van de wedergeboorte gelijk Jesus het tot Nicodemus uitsprak: „De wind blaast waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet van waar hij komt“, en zoo, zegt Jesus, is het ook met een iegelijk, die uit den Geest geboren wordt. Van een middellijk werken bespeurt ge hierbij niets. Dit nu geldt ook van alle hogere zielgemeenschap met den Eeuwige. Het geldt ook van indachtig makende genade, en van zooveel meer. Een onmiddellijk terrein van Goddelijke werking is er zeer zeker. Alleen maar, neemt ge 't leven als één machtig saamhangend geheel, dan is de

onmiddellijkheid de regel niet. Eer omgekeerd.

De onmiddellijkheid geeft geen historie, en toch heeft God zelf het Scheppingsleven in een historie saamgevat. Hij heeft niet slechts droppelen doen neerdalen, maar zich een stroom doen vormen, en voor dien stroom de bedding uitgegraven. Adam is onmiddellijk geschapen, maar ook hij alleen. Reeds Eva niet. En al het verdere menschelijk geslacht is niet door nieuwe schepping, maar door generatie in het leven getreden. En dit geboren worden van de één uit den ander is geen toevalligheid, maar de grondslag van alle menschelijke saamleving. Onmiddellijk schepping van mensch na mensch had niet kunnen geven, wat het middellijk doen geboren worden door het geslachtsverband feitelijk gegeven heeft. Ook al is er toch veel over geredet, of de mensch uit zijn ouders geboren wordt, ofwel door God rechtstreeks in den schoot van zijn moeder geschapen wordt, dit vraagstuk kan hier geheel terzijde worden gelaten. In elk geval bond God zich ook bij uw wording aan wat bestond. Gezoudt er zonder een vader en zonder een moeder niet gekomen zijn. De erfelijkheid die naar werkt, toont zelfs den levenssamenhang, en ook al zien we niet verder dan de menschelijke persoonlijkheden, zoo moet reeds met het oog daarop beleden, dat de wegen Gods die van middellijkheid zijn.

Ook wordt door al wat buiten onze eigen geboorte ligt, deze samenhang der middellijkheid bevestigd. Er is geen enkele bloesem, geen enkele zaadkorrel die nieuwgeschapen wordt, het komt al wat in de natuur opbloeit, voort uit wat was en bestond, en dit weer door gegevens, die in hetgeen bestond aanwezig waren. Een tarwekorrel, waaruit ons 't brood wordt bereid, stamt af van de eerste tarwekorrel die God in het Paradijs schiep. En zooals het in de plantenwereld is, evenzo staat het in de dierenwereld. Nieuwe schepping is nergens te ontdekken, het komt al wat opkomt, uit wat reeds aanzijn ontvangen had. Zelfs mag gegend dat de poging van de Darwinisten om zelfs de drie organische rijken in hun opkomst uit het anorganische te verklaren, hoe hopeloos dit pogen ook zij, toch bij de onderzoekingen, die zijn ingesteld, telkens opnieuw getoond heeft, hoe de regel der middellijkheid in al wat eenmaal bestaat, zonder uitzondering, doorgaat. Er is eenmaal schepping geweest, maar nadat deze schepping voleind was, is wat bestaat steeds oorzaak van wat daarna komen zal. Onmiddellijk komt er niets meer, dan door 't wonder. En daar nu het wonder steeds exceptie is en blijft, zoo volgt hier rechtstreeks en onwederlegbaar uit, dat de regel van Gods doen juist in de middellijkheid is vastgelegd. Zelfs strekt 't wonder niet, om te duren, maar om, na zijn ingrijpende werking tweeweg te hebben gebracht, aanstonds weer in den regel der middellijkheid over te gaan.

Nu kan onderzoek en nabluzing ons omtrent dezen middellijken gang van Gods werken tot op zekere hoogte veel ontdekken. Zoolang we er buiten blijven, en nog niet verder doordrongen dan in het waarneembare, grijpbare, ontleedbare, dat we beuglen en bespieden, dat we wegen en meten kunnen, zien we werkingen en krachten, ontleding, verbindingen en zooveel meer. Bewijs voor ons op dit zekere gebied van een wetenschap, waarbij zelfs de hypothese onzen schat van zekere kennis verrijken kan. Zoodra ge echter dieper wilt doordringen, en u afvraagt, hoe 't achter al het zichtbare en wonderbare toegaat, en hoe die krachten en werkingen die ge waarneemt, opkomen, begeeft u uw kennis reeds; en al kunt ge ook dan nog, zoolang ge op 't gebied van het waarneembare blijft, u door gissingen en vermoedens helpen, toch laat u ook dit in den steek, zoodra ge nog dieper in wilt dringen tot in het geheim der persoonlijkheid en van alle hogere leven. Dan is er geen wetenschap meer die u geijekte zekerheid verschaft; dan is er buiten de openbaring schier geen licht op te vangen; dan spreekt de een den ander tegen; en blijkt uit alles dat we voor raadselen staan, die alle oplossing volstandig weigeren. Niet 't minst zijn we dan onszelf een raadsel, en voelen we ons zoo overgelukkig, zoo we, zelf doelend op ons levenspad, ervaren en gevoelen mogen dat onze God ons leidt.

Is het nu aan geen twijfel onderhevig, dat er onreine, onheilige geesten zijn, die in den loop van ons leven schadelijk, verleidende invloeden op onze geest uitoefenden, zonder dat we er zelf 't minst van ontwaarden, en dat we toch later voor het feit staan, dat 't zoo toeging en er daarom tegen leeren bidden: Verlos ons van den